

vinni. A szövegek kiválasztásánál a hallgatók konkrét kívánsága a mérvadó, szakmai kritériumok - relevancia, aktualitás, hozzáférhetőség - mérlegelésével. Az új ismerethordozó a legtöbb esetben a hangkazetta (ezt gyakran kombinálják tapintással érzékelhető grafikai megjelenítéssel); ritkábban a Braille-írással és a nagybetűs kiadványok, valamint a számítógépes adathordozó. Az utóbbinak a jövőben különösen nagy jelentősége lesz, várhatóan teljesen át fogja alakítani a vakok és csökkent látásúak tájékozódási és irodalomhasználati szokásait. A marburgi egyetemi könyvtárnak jelenleg 12 olyan személyi számítógépe van, amelyet a csökkent látásúak részére alakítottak át: különleges nagyítási lehetőséggel rendelkeznek, a billentyűzetükön pedig tapintással érzékelhető pontírással vannak.

A marburgiak ezirányú tevékenysége nem korlátozódik saját városukra. A kétszeres munka elkerülése végett kapcsolatban állnak a hasonló médiumokat készítő intézményekkel (pl. a dortmundi egyetemi könyvtárral), távoli célként pedig Németország egészére kiterjedő nyilvántartási rendszer lebeg előttük, vagyis a vakok és csökkent látásúak számára hozzáférhető irodalom központi katalógusa. Jelenleg a saját gyarapítási jegyzékeiket juttatják el az érdeklődőkhöz. Ezek nagybetűs és Braille-írással formában készülnek, az alapjegyzék 1990 februárjában szakmánként kb. 120 címet tartalmazott, három hónaponként tervezik a gyarapodási jegyzék kiadását. A jegyzéken felsorolt kiadványok postán keresztül, távközléssel is igényelhetők az ország bármely pontján.

(Katsányi Sándor)

TÁJÉKOZTATÁSI RENDSZEREK

Hálózatok, regionális rendszerek

91/065

HARUN, Akbar Hakim Haji: Networking: implications for libraries = Singapore Libr. 19.vol. 1989. 15-24.p. Bibliogr.

Hálózatosság: könyvtári vonatkozások

Gépi könyvtári hálózat

A hálózati együttműködés két vagy több könyvtár információcseréje, távközlés útján, valamely, működésükkel kapcsolatos cél érdekében, amelyek a következők lehetnek: 1. a szolgáltatások javítása, 2. a gyűjteményekhez való közös hozzáférés, 3. egybehangolt állományalakítás, 4. a bibliográfiai adatokhoz való közös hozzáférés. A hálózati együttműködés a könyvtárak könyvtárközi kölcsönzési, gyarapítási és állományépitési politikáját érinti elsősorban, de kihat szervezetére, irányítására, gazdálkodására, személyzetére és használóira is.

A könyvtárközi kölcsönzésben az online hálózatok lehetővé teszik az adatátvitelt a résztvevő könyvtárak között. Egy közös adatbázisból megállapítható, hogy hol található a keresett mű legközelebbi példánya, esetleg a kérés is továbbítható gépi úton.

A gyarapítási együttműködés során a könyvtárak a hálózat közös adatbázisából tájékozódhatnak más könyvtárak állományáról (lelőhelymegállapítás, üzenetek továbbítása, információcsere), továbbá elemezhetik a gyarapítási tevékenységet. Az összefogás sikerének feltétele, hogy az egyes könyvtárak fogalmazzák meg gyarapítási politikájukat. Főként tudományos könyvtárakra jellemző ez a fajta együttműködés, illetve a közös tároló könyvtárak létrehozása.

A hálózati együttműködéshez elengedhetetlen egy nagy bibliográfiai adatbázis létrehozása és közös használata. A katalogizálási munkamegosztás következtében az egyes könyvtárak feldolgozó munkatársaira csak a közös adatbázisban vagy a nagy bibliográfiai szolgáltatók adatbázisaiban nem szereplő művek katalogizálása hárul, illetve a leírások és a tárgyszavazás egységesítése.

A tájékoztató munka terén is változásokat okoz a hálózati együttműködés. Az adatbázisok révén a könyvtárak jóval komplexebb keresési lehetőségeket bocsátanak használóik rendelkezésére (ami felveti a térítés kérdését). A könyvtár tájékoztató központi feladatokat kap, a tájékoztató könyvtáros közvetítő szerepet tölt be.

A hálózatban részt vevő könyvtárak bizonyos fokig feladják autonómiájukat, alkalmazkodniuk kell a közös döntésekhez. Az együttműködés következtében felszabaduló összegeket szolgáltatásuk javítására, pl. gépi információkeresésre, a személyzet képzésére használhatják fel.

Vannak törekvések a különböző hálózatok összekapcsolására központi katalógusokká, és országos dokumentumszolgáltató rendszerek létrehozására.

A helyi hálózatok megjelenésével csökken a központi adatbázisban elvégzett tranzakciók száma, csökkennek a költségek is. Felmerülnek viszont az interfészek, a kommunikációs szabványok, az adatok tulajdonjogának problémái.

(A szerző diplomamunkájának cikké átdolgozott változatában 1987-es helyzetképet ad. - a szerk. megj.)

(Hegyközi Ilona)

91/066

CHEPESIUK, Ron: Developing a statewide network South Carolina style = Wilson Libr.Bull. 64.vol. 1990. 9.no. 39-40., 132.p.

Tagállam-szintű könyvtári hálózat Dél-Karolinában

Gépi könyvtári hálózat

John Naisbitt "Megatrendek" című könyvében a nyolcvanas évek egyik fő irányzatának a számítógépes hálózatok elterjedését tartja. Ehhez az irányzathoz csatlakozott a South Carolina State Library is 1979-ben, mikor vezető szerepet

kapott Dél-Karolina számítógépes könyvtári rendszerének kialakításában.

Az óriási feladatot sok konzultáció során és több neves szakértő véleményét kikérve rendkívül körültekintően tervezték meg. Kiválasztották a megfelelő számítógépes rendszert, felszerelték az épületet a szükséges berendezésekkel, kiképezték a könyvtár személyzetét stb. Így hozták létre a LION-t (Library Information Online Network), mely online hozzáférést tesz lehetővé a könyvtár több mint 680 ezer dokumentumának adataihoz. Ezek után felszerelték a megyei könyvtárakat személyi számítógépekkel, ellátták modemmel, operációs és telekommunikációs szoftverrel, tanfolyamot szerveztek az ottani kollégáknak a rendszer használatáról. A kialakuló hálózat segítségével előbb a 46 megyei könyvtár, most már pedig a felsőoktatási intézmények és a szakkönyvtárak is közvetlenül férnek hozzá a State Library teljes állományának adatbázisához. A hálózaton keresztül történik a könyvtárközi kölcsönzés lebonyolítása is, kihasználva az elektronikus posta nyújtotta lehetőségeket.

A munka folyamán akadtak persze buktatók. Például 1986-ban, mikor már ugrásra készen álltak, hogy megvalósítsák a nagyszabású tervet, az állami törvényhozás pénzügyi nehézségek miatt elutasította a szükséges támogatásra vonatkozó igényüket. Szerencsére a szövetségi kormány kihúzta őket a csávából, így a sors már csak egy selejtes lemezmeghajtó formájában, amely miatt 38 ezer rekordjuk szállt el hirtelen, s ezeket újra be kellett tölteni. Ettől sem rettentek azonban vissza, és az eredmény őket igazolja. A használók és a könyvtárosok egyaránt elragadtatással nyilatkoznak a LION-ról.

A siker titka Betty Callahan, a State Library igazgatónöje szerint a gondos tervezés és a szoros együttműködés. Ne féljünk szakértőket bevonni a munkába, mondja, és minél több könyvtáros kollégával konzultáljunk, hiszen végül is ők fognak együtt élni a kialakítandó hálózattal.

(Fazokas Eszter)

Mezőgazdasági tájékoztatás

91/067

ŽUFFA, Cyril: Experiment KOPIS v cieli = Čítateľ. 38.roč. 1989. 12.no. 429-431.p.

A KOPIS-kísérlet célhoz ért (amennyiben a dunaszerdahelyi járási könyvtárban bevált a kooperációs alapon létesített mezőgazdasági információs központ)

Járásai könyvtár; Tájékoztatási intézmény -mezőgazdasági

A KOPIS a "kooperatív mezőgazdasági tájékoztató központ" szlovák betűszava. Már 1979 folyamán - egy szakmai tanácskozáson - felmerült annak szükségessége, hogy a járási (megyei) közművelődési könyvtárak szervezésében létesüljenek együttműködésen alapuló mezőgazdasági tájékoztató központok az egyes - járásnyi, esetleg megyényi - régiókban.

Erre az összefogásos megoldásra annál is inkább szükség mutatkozott, mert a mezőgazdasági üzemek és vállalatok (termelőszövetkezetek, állami gazdaságok, mezőgazdasági szolgáltató vállalatok, közös mezőgazdasági társulások, gazdálkodók stb.) számára máshogy nem sikerült biztosítani a szakmai információellátást.

1984 és 1988 között a Matica slovenská gondozta kutatási terv keretében került sor az ún. KOPIS-kísérletre. A kísérletre kiszemelt könyvtár a dunaszerdahelyi járási könyvtár volt. E kísérlet során sikerült megalkotni a szükséges modellt, kimunkálni a kívánatos eljárásokat (szerződéskötés, információátadás stb.). A kísérlet - örvendetes, bár ritka módon - teljes mértékben bizonyította a járási könyvtárak képességét az effajta szolgáltatások megszervezésére és vitelére, beleértve a "felsőbb" kapcsolatok működését is.

A tapasztalatok nyomán a KOPIS zöld utat kapott országos bevezetésre. Azóta további KOPIS-ok létesültek (Nagyszombat, Szenc, Zólyom).

(Futala Tibor)

Orvostudományi tájékoztatás

Lásd 40

Közhasznú tájékoztatás

Lásd 50

Pedagógiai tájékoztatás

91/068

KORHONEN, Anja: Kasvatustieteiden informaatiopalvelut keskittyvät jyvaskylän yliopiston kirjastoon = Signum. 23.vol. 1990. 3.no. 92-94.p. Bibliogr.

A neveléstudományi információellátás finnországi központja

Adatbázis -pedagógiai; Egyetemi könyvtár; Tájékoztatás -pedagógiai

A 70-es évek közepétől kezdve a pedagógiai és pszichológiai ellátásért a Jyväskyläi Egyetemi Könyvtár és a Neveléstudományi Kutatóintézet együtt volt felelős Finnországban. 1990 elejétől gyakorlatilag minden központi feladat az Egyetemi Könyvtárba koncentrálódik, s az Intézet feladata csupán a területek kutatásnyilvántartása, valamint a kutatási projekt-leírásoknak az EUDISED-adatbázisba történő továbbítása maradt. Az Egyetemi Könyvtár az új munkák elvégzésére új informatikus státust kapott. Tevékenysége az ún. nemzeti feladatokkal bővült leginkább: ők továbbítják az adatokat az Unesco IBE-irodának és az északi országok közös PEPSY adatbázisának. Ez utóbbiba csak a második hazai (svéd) vagy idegen nyelven megjelent, illetve ilyen rezümével ellátott anyagot közvetítik. A hazai KATI adatbázisba azt a szakterületi anyagot juttatják el, amelyet a nemzeti könyvtári feladatkörű Helsinkii Egyetemi Könyvtár a nemzeti bibliográfiai tevékenysége során nem dolgoz fel (nem neveléstudományi gyűjteményes kötetek neveléstudományi írásai, néhány folyóirat cikkei). Van néhány olyan részterület is, amelynek adatbevitelét más intézmények vagy szervezetek végzik (pl. felnőttnevelés: Tamperei Egyetemi Könyvtár). Lépések történtek már a Jyväskyläi Egyetemi Könyvtárban abban az irányban is, hogy az INION társadalomtudományi adatbázisában történő keresésekkel rendszeresebben próbálják követni a szovjet neveléstudományi szakirodalmat.

(Sz. Nagy Lajos)

Az ipar információellátása

91/069

POH, Seah Po: Academic library services to industry and commerce: An outline of current practices in the United Kingdom and the relevance of the development of such services in the Singapore context = Singapore Libr. 19.vol. 1989. 25-37.p.

Felsőoktatási könyvtári szolgáltatások az ipar és a kereskedelem számára: brit gyakorlat és szingapúri vonatkozások

Egyetemi könyvtár; Szolgáltatások; Termelés információellátása

Jóllehet az ipar és kereskedelem által használható információk fontosságát nem lehet kétségbe vonni, a legújabb vizsgálatok azt mutatják, hogy az üzletemberek általában nem tudják pontosan megfogalmazni információs igényeiket. Ezeknek az információknak frisseknek, pontosnak és gyorsnak kell lenniük, s fő csoportjaik a következők:

- speciális vállalati információk, pl. a vevőkör igényei, a vállalat nagysága, jellemzői;
- piaci információk;
- pénzgazdálkodási információk, pl. valutaárfolyamok, hitelnyújtási feltételek;
- a személyzeti vezetéshez szükséges információk, pl. munkaügyi jogszabályok, fizetési kategóriák stb.

A kutatások azt is kimutatták, hogy az ipar információforrásai főleg a személyes kapcsolatokra és az évek során kiépült társadalmi hálózatokra épülnek; a könyvtárat pl. kizárólag a nyomtatott dokumentumok tárházának tekintik, amelyeket szükség esetén referenz célokra felhasználhatnak. Ezért igen nagy szükség van arra, hogy a könyvtárak reklámozzák szolgáltatásaikat, rábeszélve a mérnököket és technikusokat,

hogy a rendelkezésre álló információk felhasználása az ő érdekeiket szolgálja. Nem több, inkább kevesebb, de releváns információt kell szolgáltatnunk.

Az egyetemi könyvtáraknak persze elsősorban saját használóikat, a hallgatókat és az egyetemi személyzetet kell kiszolgálniuk, hiszen ezért hívták életre őket. Egyre világossabbá válik azonban az is, hogy a birtokukban lévő speciális információforrások és információkezelési jártasság komoly gazdasági értéket jelenthet számukra, hiszen a gyors és igényekre szabott (value added) szolgáltatásokért a piac által kialakított díjakat számíthatnak fel. A megfelelően szervezett, külső használóknak nyújtott kereskedelmi szolgáltatások a kialakult vállalkozói szemlélet és az időközben nyert szakmai tapasztalatok révén hatékonyabbá teszik az elsődleges használóknak nyújtott szolgáltatásokat is.

A cikk követendő példaként bemutatja a Hatfield Polytechnic könyvtárának HERTIS (Hertfordshire Technical Information Service) nevű szolgáltatási rendszerét. A HERTIS 1956-ban alakult a műszaki felsőoktatási intézmények és az ipari közösségek információellátására. Az elmúlt öt évben a felsőoktatásban bekövetkezett gazdasági megszorítások belőle is kikényszerítették, hogy saját magát eltartó vállalkozássá alakuljon. Szolgáltatásai gazdasági szempontból két szintre oszthatók. Első szinten a kiadások visszatérülését kívánja elérni. Ennek keretében előfizetéses szolgáltatásokat nyújt (irodalomkutatás, dokumentumszolgáltatás, keresés adatbázisokban, vállalati információk). Az előfizetéses szolgáltatások a bevétel 40%-át teszik ki. A második szinten a profittermelésre és a szolgáltatások kiterjesztésére törekszik - ide a következők tartoznak: a használó igényeinek megfelelő elemzésekkel kiegészített irodalomkutatás; egy bizonyos piac, iparág vagy termék felmérése-értékelése; vállalaton belüli információs osztályok létrehozása; irattár-kezelés; tanácsadó szolgáltatások.

(Novák István)